

СТАНОВИЩЕ

Относно дисертационен труд на Петя Варчева на тема:

Семейно функциониране и вътрешни работни модели като детерминанти на емоционални и поведенчески проблеми в предучилищна възраст

за придобиване на научна степен
Доктор по психология-Клинична психология

Дисертационният труд на Петя Варчева е представен на 174 страници и в структурно отношение отговаря на изискванията за този род научни разработки. Библиографската справка съдържа 278 заглавия, от които 19 на български език и 259 заглавия на английски език. Текстът е онагледен с 22 таблици, 8 фигури и 2 графики.

Основната теза е свързана с привързаността и емоционалните и поведенчески проблеми в предучилищна възраст. Това е нова тема в нашата специализирана литература, но е много актуална, имайки предвид постоянно изнасяните данни за увеличаване броя на децата с емоционални и поведенчески проблеми и поради промените в структурата и статуса на българското семейство. Традиционно на емоционалните и поведенчески проблеми в детството се гледа като на етап от развитието, който "изчезва" със съзряването, което се опровергава от множество емпирични лонгитюдни изследвания утвърждаващи, че проблемите имат тенденция да се проявяват и в следващи възрастови периоди.

Предучилищната възраст е много важен етап в развитието на детето, който е свързан с първата раздяла със значимите други, което е провокация към адаптивните способности на детето и семейството. В периодите на промяна, дистрес и адаптация става възможно изследването на активираните вътрешни работни модели на привързаността и тяхната функция като протективен фактор за запазване на психичното благополучие.

Направен е систематичен преглед на съществуващите данни за етиологията на емоционалните и поведенчески проблеми, на тяхното протичане и прогноза, на факторите за нивото на родителско функциониране, нивото на семейната система и социалния контекст.

Литературният обзор е комплексен и критичен и е насочен към изясняване значимостта на ранното откриване, превенция и интервенция на емоционални и поведенчески проблеми.

Много добре е представена теорията на привързаността и на вътрешните работни модели на Джон Боулби, според която всеки изгражда работни модели за света и за себе си на основата на преживелищен опит и по този начин възприема събития, прогнозира бъдещето и конструира планове. Логично и добре обоснован е изборът на вътрешните работни модели като фокус на проведеното емпирично изследване.

Подчертава се мнението на Боулби за йерархична мрежа на вътрешните работни модели, която предполага наличието на репрезентациите на привързаността, на базата на опита с обгрижващите фигури. Това дава основание на дисертантката да изследва моделите на привързаност в тяхната комплексност, отвъд четирите основни категории на привързаност. Специално са обсъдени двата основни подхода при разширяване на теория на привързаността – личностов и развитиен подход. В тази връзка е избрана и методиката на представеното емпирично изследване.

Във връзка с поставените цел, хипотези и методи, обединяващи психодинамичния и системния модел, дисертантката подкрепя идеята за интегриране на системния с развитийния и психоаналитичен подходи в клиничната практика. Варчева разглежда емоционалните и поведенчески проблеми в детска възраст като отговор на взаимоотношенията в семейната система.

Организацията на емпиричното проучване е ясна и добре описана. Хипотезите, целта и задачите на дисертационния труд са ясно формулирани. Методиката и контингента на изследване са адекватно подбрани и дават възможност за обсъждане на издигнатите хипотези. Емпиричното изследване преминава през два етапа-скрининг /общо 678 деца от предучилищна възраст/ и интензивно изследване на 85 деца с високи стойности по скалите за емоционални и/или поведенчески проблеми и 45 семейства. Проведените процедури отговарят в най-висока степен на етичните норми за провеждане на емпирично проучване с деца и семейства. Двете групи-контролна и експериментална- са изравнени по брой, възраст и пол на децата. Използваните

диагностични методи са нови за българската клинична практика, за които Варчева е сертифицирана.

Резултатите показват положителна корелация на генералния конструкт Защитно Избягване с изявата на емоционални и поведенчески проблеми и със скалата за интернализирани проблеми. Това показва, че при тенденция за повишаване на защитно избягване се повишават емоционални и поведенчески проблеми, особено интернализираните. С понижаване на сигурните репрезентации на привързаността се повишават интернализирани проблеми. Като фактори с най-висока значимост за изследваната извадка се установяват Сигурните ментални репрезентации, като протективен, и Защитното избягване, като рисков фактор.

Установена е значима положителна корелация на проблеми по време на бременността, не само с интернализираните проблеми, но и с интернализираните проблеми. От друга страна, се отчита значима отрицателна корелация между проблемите по време на бременността и сигурните репрезентации на привързаността.

Факторът проблеми по време на бременността не оказва значимо влияние върху изявата на интернализирани проблеми, но е модератор, чиито високи стойности създават рискова среда, активираща интензивна изява на капацитета за адаптация на децата.

Тенденцията за значимо взаимодействие на Семейните роли с изявата на емоционални и поведенчески проблеми се установява статистически значимо различие между контролната и експерименталната група.

Всички издигнати хипотези са анализирани критично и прецизно, с много висока степен на научна добросъвестност. Показани са ограниченията на изследването и неговите перспективи.

На основата на получените данни Варчева препоръчва въвеждането на методи за превенция на емоционалните и поведенчески проблеми в детството, както и обсъждането и въвеждането на „единен метод при постъпване на децата в детска градина/ясла, информиран от психологията на развитието и клиничната психология“.

С нужната критичност и добросъвестност са формулирани и основните приноси на дисертационния труд на Петя Варчева.

По темата на дисертационния труд Петя Варчева представя 5 публикации в специализирани източници.

Настоящият дисертационен труд поставя множество актуални проблеми, поставя въпроси и насочва към размисъл. Дисертационният труд на Петя Варчева открива ново пространство за изследвания и нови перспективи за подкрепа на семействата в критични периоди на развитието на детето.

Имайки предвид актуалността на темата, креативността при нейното разработване, високата степен на добросъвестност и прецизност при обработката и представянето на емпиричните данни, с убеденост предлагам на Уважаемото Научно Жури да присъди на Петя Варчева научната степен ДОКТОР по психология-Клинична психология.

06.05.2018г.

Подпис:.....

(проф. д.пс.н. Ваня Матанова)